

Prezidentův primas a primasův prezident

TRŮN A OLTÁŘ V DNEŠNÍM ČESKU

Rostislav Matulík

Pražský hrad i Vyšehrad mají jednu zvláštnost. Nebýt dominantního kostela, vlastně by ani příliš hrad nepřipomínaly. Teprve těsná blízkost symbolu moci a církve vytváří dobře známý celek – a trochu i metaforu toho, jak blízcí si začali být poslední dva prezidenti s arcibiskupem Dominikem Dukou.

Ten obraz obletěl v květnu 2013 celý svět – prezident České republiky Miloš Zeman jen stěží drží rovnováhu při prohlídce korunovačních klenotů ve svatováclavské kapli, svatyni zemského patrona, s nímž je spjata naše nejdéle kontinuálně udržovaná národní a státní tradice. Přítomen je kardinál Dominik Duka. Potíže hlavy státu nemůže nevidět. Chvilkami bezděčně nakročí, aby prezidenta zachytil, kdyby snad bylo potřeba. Vypa-

dá ustaraně a uctivě. Potíže hlavy státu odlehčuje loajálním úsměvem. A posléze, v mediální bouři kvůli prezidentově údajné opilosti, která na sebe nedá dlouho čekat, mlčí.

Zatímco pražští arcibiskupové v minulosti dávali nahlas najevo, že se jim jednání mocných nelíbí, a i kardinál Beran trpce litoval, že odsloužil Te Deum Klementu Gottwaldovi, od Dominika Duky nic podobného čekat nelze.

Přeskočme nyní na konec listopadu 2015. V lánském kostele Nejsvětějšího jména Ježíš slouží kardinál Duka mši za prezidenta Zemana, národ i oběti teroru v Mali. V chrámu, těsně přiléhajícím k zámku, se podobné setkání hlavy státu s církví uskutečňuje vůbec poprvé od roku 1921. Navíc pouhé tři dny po sporné demonstraci na Albertově, kde Zeman vystoupil společně s xenofobními protimuslimskými aktivisty a politiky.

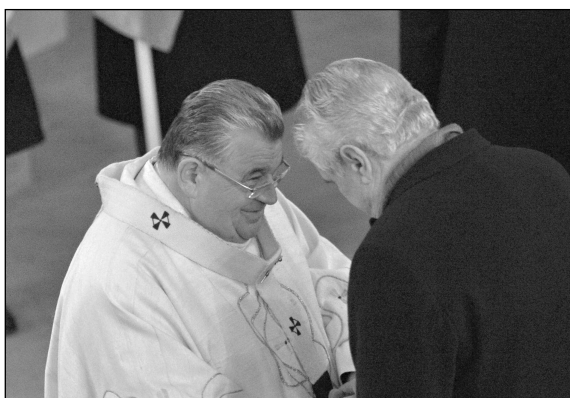
Atmosféra je uvolněná, prezident coby „ani pravý ateista, ani antiklerikál“¹ blahosklonně vítá iniciativu církve (nebo přinejmenším *někoho* z církve), původce nápadu se mší. Zjevně jde o setkání dobrých přátel, kteří už spolu stihli zaletět na olympiádu v Soči či navštívit Vatikán. Tam se jim sice podařilo zřejmě největší faux pas v dějinách diplomatických vztahů Prahy a Svatého stolce, ale jsou to natolik dobří přátelé, že trapnou situaci dokázali českým médiím, z audience vyloučeným, úspěšně zatajit. Mlčel Hrad, mlčel i kardinál.

Zkusme proto jít zpět na začátek a vysledovat genezi neobvyklého spojení českého prezidenta a primase.

Na počátku byl Václav Klaus

Autorem nečekaného nakročení hlavy státu ke katolické církvi nebyl Václav Havel, od něhož to mnozí křesťané na počátku 90. let minulého století čekali, nýbrž až Zemanův předchůdce Václav Klaus. Ten při skládání svého druhého prezidentského slibu 7. března 2008 položil nečekaně květiny k ostatkům svatého Václava. Stal se tak prvním českou hlavou státu po Listopadu (a nejspíš i první od Emila Háchy), jež oficiálně uctila katolického patrona země. Od politika, který osobně církve nesnášel a v soukromí trousil slova o slabošské ideologii, to bylo velké překvapení. Václav Klaus, který kdysi církev označil za stejné občanské sdružení jako spolek zahrádkářů, otáčel kormidlem.

Jakmile byl kardinál Duka 10. dubna 2010 intronizován, za několik týdnů následovala schůzka s prezidentem, během níž si pomyslně „rozdělili“ práva ke katedrále svatého Víta. Zatímco Dukův předchůdce Miloslav Vlk se 18 let marně pokoušel katedrálu od státu vysoudit, prezident Klaus s kardinálem Dukou pádně vzkázali, že se spory o vlast-

Kardinál Duka a prezident Zeman 20. listopadu 2015 v Lánech. Foto: Michal Doležal, ČTK.

nictví chrámu je konec. Přísně vzato byl sice problém jenom odložen a přijde-li nový prezident a nový arcibiskup, může se „zmrazený konflikt“ o katedrálu rozhořet nanovo. Tento detail ale tehdy komentátoři přehlédli, nebo vidět nechtěli.

Podobně nečekaně se příští rok prezident Klaus ukázal na svatováclavské pouti ve Staré Boleslavi. Tehdy to ale poprvé vyvolalo v církvi ostřejší nesouhlas a došlo dokonce na sepisování prvních petic. Mnozí se v duchu ptali, co tím Václav Klaus sleduje.

Co je v pozadí?

Tomáš Halík se domnívá, že Václav Klaus nejpozději na pohřbu Jana Pavla II. v dubnu 2005 a při inauguraci Benedikta XVI. pochopil, že katolická církev opravdu není spolek zahrádkářů, nýbrž globální hráč. Politolog Stanislav Balík z Masarykovy univerzity je zase přesvědčen, že roli hraje i „psychologie Hradu“: „Když se tam člověk několik let ztrácí v palácových komnatách, nedaleko ostatků českých králů, najednou se začne chtít také chovat jako král. A k tomu ti preláti prostě patří,“ uvedl Balík.² Jiní komentátoři viděli za obratem prezidenta Klause hledání konzervativního partnera „po pravici“, někteří věřící si námluvy s církví vysvětlovali stárnutím a strachem ze smrti a další se domnívali, že k přátelství s církví ponoukal prezidenta jeho vicekancléř Petr Hájek. Ten to však rozhodně vyloučil, takže jednoznačné vysvětlení do dnes nemáme.

Zemanovo podivné dědictví

Genezi příklonu Václava Klause k církvi rozebíráme tak obšírně, protože jeho „osoby i obsazení“ prezident Zeman do značné míry po svém předchůdci „zdědil“. A tedy včetně Dominika Duky, vrchního hradního ceremoniáře Jindřicha

Forejta, ale šířeji i Lucie Bílé a dalších osob v gravitačním poli Hradu. Ačkoli spirituální obzor prezidenta Zemana patrně není příliš široký, i on uviděl v arcibiskupovi spojení. V jeho případě je to ale ještě méně pochopitelné než v případě Václava Klause.

Miloš Zeman se s Dominikem Dukou stýká a komunikuje, jejich sblížení je ale komplikovanější, než se to jeví 950 signatářům nejnovější petice proti údajnému spojování katolické církve s prezidentským úřadem.³ Sporu se signatáři

si všiml i pořad České televize 168 hodin, který dilema glosoval 29. listopadu 2015 v krátkém příspěvku *Oleandry moci*. Kardinála Duku v něm hájil jeho tajemník Milan Badal vyjádřením, že mocným rozhodně nenadbíhá a jen reaguje na vhodné okamžiky, kdy lze církev „zviditelnit“. Jde prý o to, aby církev byla součástí společnosti. Dukovi kritikové to vidí naopak – vadí jim arcibiskupovo žehnutí nové škodovce Superb či letecké hale ve Velké Bíteši i opatrnické až populistické postoje k migrační krizi. Binární interpretace však leccos skrývá.

Prezidentský úřad je kardinálovi svatý

Zatímco motivy prezidentů transparentní nejsou, není pochyb o tom, jak komunikace s hlavami státu ovlivňuje kardinála Duku: blízkostí prezidentů je nepokrytě polichocen. A rozhodně by nebyl prvním disidentem a bývalým politickým vězněm, který by si léta ústrků osobních i rodinných kompenzoval přízvění mocných.

Sám svou úctu k prezidentům vysvětluje poněkud krkolomně: prý jej k tomu vychoval otec, voják z povolání, v 50. letech žalářovaný na Mírově. Vychoval jej k bezpodmínečné úctě k úřadu prezidenta, a Dominik Duka si tudíž váží každého demokraticky zvoleného prezidenta, který na Hradě sedí.⁴

V několika knižních rozhovorech arcibiskup také líčí, jak moc má rád uniformy (což jej dokonce dovedlo do řádu), káže a disciplínu. Za tím vším je příklad jeho otce Františka Duky. O něm přitom dlouho zapíral, že strávil prakticky celou druhou světovou válku v řadách protektorátního Vládního vojska (při vstupu do něj přísahal věrnost Hitlerovi a zájmům Velkoněmecké říše). Teprve v posledních

rozhovorech a na svém webu to zmiňuje otevřeněji, nadále však zveličuje otcovo působení v řadách britského Královského letectva. František Duka tam utekl až na konci války, nestrávil tam dva roky, jak stále tvrdí arcibiskup, nýbrž pobyl v RAF od druhé půli roku 1944 do léta 1945, tedy asi sedm nebo osm měsíců. Tato nepřesnost ilustruje přístup kardinála k nepříjemným faktům.

Politolog Stanislav Balík ovšem vidí Dukův pobyt na prezidentském výsluní střizlivěji: primas český se podle něj snaží udržet co nejkorektnější vztah se státem, protože tuší, že kdyby prezident zatroubil k antiklerikálnímu útoku, měl by obrovský problém. „Usiluje za každou cenu o klid zbraní,“ domnívá se Balík. Kardinál Duka získal církvi restituční majetek. Čím déle klid vydrží, tím bude ve svém úřadu úspěšnější. „Jenomže i kdyby byl jeho úmysl sebelepší, nikdy jej nevysvětlí, a věřící nevědí, jak tomu rozumět,“ dodává politolog.⁵

Arcibiskup církevním politikem

Ze všeho nejvíce tím upozorňuje na limity Dukova stylu práce. „V církvi žije mýtus, že je diplomat – jenže není,“ říká zdroj, který si nepřál být jmenován. Kardinál podle něj řídí porady autoritativně, vše má předjednáno a oponenty se snaží preventivně „zválcovat“. A pokud náhodou své stanovisko neprosadí, začne se odvolávat na Ducha svatého, reaguje emotivně a uraženě. Pokud je toto pozorování pravdivé, je pan kardinál produktem své doby, resp. perzekvovaná církev. Její dnešní špičky byly tak dlouho odstaveny od praktického provozu, že se s běžnou každodenní rutinou „svobodné doby“ neumějí vyrovnat. Jen málokdo byl v tomto smyslu po Listopadu na svou funkci připraven.

Možná vlastně ani nejde o systémové prorůstání státu s církví – bývalý disident si jen v úřadu s někdejšími postoji nevystačí a snaží si ve své slabosti dodat váhy v gravitačním poli silnější osobnosti. Nejistý vysoký prelát pak nutně „stínuje“ prezidenta – v postoji k uprchlíkům, domácí politice i jinde.

Zatímco kardinál Vlk se hádal a pokračoval v boji jinými prostředky i po pádu komunismu, Dominiku Dukovi je dobře už jen z toho, že s ním mluví prezident. Nerozumí náladám ve společnosti, a dost dobře nechápe, proč je prezident Zeman mezi některými věřícími i obča-

ny neoblíben. Prezidentská zář jej v tomto ohledu zcela oslepila.

Zdola na něj přitom míří ostrá vnitrocírkevní kritika. Věřící při jeho kázáních mnohdy marně čekají, kdy konečně promluví o Bohu. I velkopáteční promluva se rychle změnila v řeč o gulagu a utrpení politických vězňů. Teologické a spirituální manko ovšem registrují jen věřící, u politiků mu to problém nedělá, spíše naopak. Kardinál Duka se tak stal církevním politikem par excellence.

Jenomže české a moravské katolictví už dávno nemá univerzálně přijatelnou charismatickou osobnost. Dominik Duka se všemi naznačenými neduhy pořád ještě převyšuje ostatní biskupy. Můžeme si myslet, že není osobností, ale oponenta v církvi nemá.

Měkké mocenské praktiky

Podle dobře informovaných zdrojů je původcem sblížení prezidenta Zemana a kardinála Duky Jindřich Forejt, ředitel vnitřního chodu kanceláře prezidenta republiky, tedy ceremoniář. Obratně prý využívá slabosti obou, aby znásobil šance na splnění svého snu – postu velvyslance ČR ve Vatikánu. To on vyjednal mši v Lánech, navíc tři měsíce dopředu, takže souběh s protimuslimskou demonstrací byl opravdu náhodný. V tom aktivisté Zemanovi i Dukovi křivdili.

Forejt je velmi aktivní, objíždí biskupství, lichotkami se snaží získávat i zavazovat si lidi napříč církví. Rodák z Karlových Varů, který nepravdivě užíval dva doktorské tituly a zřejmě stejně nepravdivě o sobě tvrdí, že je etnický Němec, pro nějž byla němčina mateřským jazykem, se uchytil na Hradě už za prezidenta Klause. Zemanův kancléř Vratislav Mynář jej sice po výměně hlav státu chtěl propustit, ale Jindřich Forejt využil zranění Miloše Zemana, týdně s ním pobýval v ústraní v Lánech, pečoval o něj fyzicky a zcela si jej získal na svou stranu. Dnes mu na Hradě neřeknou jinak než „Jindříšek“. Jde o mistra sebeprosazování jinou než diplomatickou cestou.

Protokolární packalové

Ani vliv Jindřicha Forejta ale není neomezený. Jeho plány navíc dostaly trhlinu během státní návštěvy Miloše Zemana ve Vatikánu v dubnu 2015. Forejtovy protokolární představy tam silně narazily, když před Františka předstoupili současně prezident i arcibiskupové Duka a Graubner. Papež se s nimi odmítl bavit

a byli vykázáni do dvou separátních místností. Pontifik totiž alianci trůnu a oltáře vnímá silně negativně. Blízkost české státní a církevní moci nebyla kvitována. Za papeže Františka je tedy nepředstavitelné, že by se Forejt mohl stát velvyslancem. Událost značně skandálních rozměrů se podařilo prezidentské kanceláři zcela utajit a unikla až nyní prostřednictvím zdrojů z vatikánského rozhlasu. Podle nich se František „mračil tak, jak jej mračit se dlouho nikdo neviděl.“

Forejtův vliv tak nyní upadá, protože o prezidentovu pozornost soupeří další, například armáda. Hráčem v pozadí je i tvůrce arcibiskupské strategické koncepce Milan Badal, kněz, dominikán, humorista, autor gurmánských příruček a místopředseda Rady Českého rozhlasu. I on staví na odív svůj vliv na Dominika Duku, když například novinářům dává najevo, že dotazy adresované arcibiskupovi vypracovává on sám.

Máme za to, že z této spleti konfliktních zájmů a tendencí vyrostl na české poměry atypický pokus o nacionální a kvazikřesťanskou propagandistickou spolupráci prezidentské moci a církve. S výjimkou náběhů u Emila Háchy a zmíněného Gottwadova Te Deum zde nikdy nic podobného nebylo.

Jde o pokus velmi chabý, nedůsledný, příliš podléhající partikulárním zájmům, které jsme zde zkusili vysledovat. K obnově jednoty trůnu a oltáře, kdysi ukázkově představované Rakousko-Uherskem, nemůže vést a nepovede. A i kdyby to tak nakrátko a v malém měřítku vypadalo, pořád je dobré si připomínat pronikavou analýzu evangelického historika Amedeo Molnára, podle něhož jakýkoli pokus rehabilitovat konstantinovské spojenectví státu a církve v kontextu sekularizované společnosti „skončí pádem, který bude daleko větší, než byl před sto lety jejich pád první“.⁶

Poznámky

- 1 Jan Uhlíř, Naše církev je bohatá. Exkluzivní rozhovor s kardinálem Dominikem Dukou, *Christnet*, 24. 6. 2013, URL: <http://christnet.cz>.
- 2 Osobní rozhovor se Stanislavem Balíkem.
- 3 *Otevřený dopis kardinálu Dukovi, OP*, 22. 11. 2015, URL: <http://www.petice24.com>.
- 4 Jan Uhlíř, Naše církev je bohatá...
- 5 Osobní rozhovor se Stanislavem Balíkem.
- 6 Amedeo Molnár, *Reformační klíč ke zvěstování dnes*, přednáška na KEBF (dnešní ETF UK), listopad 1986.

ThMgr. Rostislav Matulík (*1964) vystudoval evangelickou teologii v Praze a Belfastu, od roku 1996 působí v médiích (ČTI, Týden, Právo, MF DNES).